

Scène uit *Être et avoir* van Nicolas Philibert

Documentaire

Wat beweging en geluid betreft, is er een duidelijk contrast met *Être et avoir*, waar louter gebruik gemaakt wordt van vaste camera's. Door steeds hetzelfde mediumshot van gezicht en handen van (een van) de kinderen in de klas van meester Georges Lopez, op een plattelandsschool in de Auvergne, wordt een soort stilstand gesuggereerd. De toeschouwer kan niet om de kleine wereld van de kindertijd heen, die niet veel groter is dan de school, het schoolplein en de boerderij van de ouders waar de kinderen na schooltijd meehelpen in de stal. Tegelijkertijd is juist dat wat niet getoond wordt, wat *hors champ* blijft, steeds op de achtergrond aanwezig: de grote buitenwereld waarin de leerlingen zich stuk voor stuk op een bepaald moment zullen moeten wagen. De hele wereld en de cyclus van de tijd zitten in deze documentaire gevangen. Het tempo van de film is traag, de geluiden diëgetisch: het fluisteren van de kinderen in de klas, de wind in de bladeren, het gejoel van een dagje uit, het geronk van de schoolbus die de kinderen een voor een thuis afzet.

Uit zo'n zestig uur materiaal monteerde Nicolas Philibert een documentaire die midden in de winter begint en eindigt op de laatste schooldag, waarop Lopez afscheid neemt omdat hij met vervroegd pensioen gaat. In het begin van de documentaire lijken de makers haast onzichtbaar; de indruk wordt gewekt dat de film een pure registratie is van de meester en zijn leerlingen. Pas

op het moment dat de meester, nadat de documentaire ruim een uur gevorderd is, plaatsneemt voor de camera en geïnterviewd wordt door de regisseur, wordt duidelijk dat er wel degelijk sprake is van manipulatie. Dit wordt versterkt in de scènes waarin Lopez apart spreekt met leerlingen die problemen hebben en daar nauwelijks over kunnen praten. Wanneer Olivier, wiens vader ernstig ziek is, tijdens zo'n gesprek in huilen uitbarst, lijkt het melodramatische effect wat al te gewild. Hetzelfde kan gezegd worden van het eind van de film; in de slot-scène neemt Lopez met een brok in de keel afscheid van 'zijn' kinderen en lijkt hij haast uit te zijn gegroeid tot een soort heilige.

Enige relativering is dan ook geboden en in de filmkritiek is aardig wat discussie geweest over de reden voor het succes van deze film. Deze zou te maken kunnen hebben met de nostalgie van de kleine school, van haast in onbruik geraakte rituelen van een ouderwetse meester, het beeld van de school als veilige haard. Of is het vooral de 'puurheid' van de kinderen, hun openheid en oprechtheid die aanspreekt? *Être et avoir* is enerzijds een ode aan een microkosmos die tegenwicht biedt aan de hedendaagse globalisering en vervreemding, anderzijds laat het ook heel duidelijk het eind van een tijdperk zien; deze manier van lesgeven is in wezen uit de tijd. Zeker is dat zowel deze documentaire als het 'sprookje' van Amélie een gevoelige snaar hebben weten te raken en de Franse film een nieuwe impuls hebben gegeven. ■

Engels in het basisonderwijs

A MATTER OF CONCERN?

Dit jaar is het twintig jaar geleden dat Engels een verplicht vak werd op de basisschool. Naar aanleiding hiervan heeft Christien van Gool een interview met Yvonne van der Meij-Dijkman, voorzitter van de Vedocep en docente Engels aan Hogeschool Edith Stein-Onderwijscentrum Twente te Hengelo.

Christien van Gool

In twee eerdere artikelen in *Levende Talen Magazine* (van Marianne Bodde-Alderlieste) is aandacht besteed aan Engels op de basisschool. Uit de praktijkvoorbeelden kwam een zeer wisselend beeld naar voren. Er zijn basisscholen die het belangrijk vinden dat hun leerlingen voldoende van Engels weten, die het vak leuk vinden en er behoorlijk wat aandacht aan besteden, soms al op jonge leeftijd. Daarnaast zijn er leerkrachten op basisscholen die Engels als een noodzakelijk kwaad beschouwen, zich onvoldoende verdiept hebben in het vak en Engels geven als het echt niet anders kan.

Scholen in het voortgezet onderwijs klagen over die heterogene instroom. De 'goede' docenten spelen erop in en bouwen verder op wat leerlingen al kunnen en kennen; de 'slechte' docenten vinden het maar onhandig en beginnen van voren af aan en klagen over het niveau van de kennis van de leerlingen (slechte uitspraak, ze kunnen niet spellen, ze weten niets van grammatica).

Kun je uitleggen wat de Vedocep is en wat die zoal heeft gedaan de afgelopen jaren?

De Vedocep is een netwerk van docenten Engels aan de pabo en werd in 1988 opgericht om het contact tussen docenten Engels aan de pabo te onderhouden en om de positie van Engels in het basisonderwijs (Eibo) en van Engels in de lerarenopleiding basisonderwijs (pabo) te verbeteren. Tegenwoordig ligt de nadruk op het initiëren van projecten om de kwaliteit van Engels in het primair onderwijs en de pabo te bevorderen. Het ontwikkelen van een degelijk vakprogramma en lesmateriaal voor de pabo, het geven van adviezen, het

bevorderen van de doorlopende leerlijn van primair naar voortgezet onderwijs zijn speerpunten in het beleid.

Voor de leden is Vedocep door de jaren heen een belangrijk netwerk gebleken. Elk jaar organiseren wij een of twee studiedagen, die veel belangstelling trekken. Daarnaast ontvangen leden tweemaal jaarlijks de digitale nieuwsbrief en is uitgebreide informatie beschikbaar op de eigen website <www.vedocep.nl>.

Wat is er na twintig jaar Eibo aan nieuws te melden?

Sinds eind jaren negentig zijn er een aantal nieuwe leerpakketten op de markt gekomen die vooral communicatief van aanpak zijn. Daar zit goed didactisch opgebouwd materiaal bij, dat een belangrijke ondersteuning vormt voor de leerkrachten in het basisonderwijs. In de media is de laatste jaren positieve aandacht geweest voor speciale projecten zoals *Early Bird* in Rotterdam, waar leerlingen vanaf groep 1 gedurende 5 uur per week in het Engels les krijgen.

Ook een veertigtal scholen zijn de afgelopen jaren met veel succes begonnen met Engels vanaf groep 1. De in maart 2006 geopende website van het Europees Platform <www.talenopdebasischool.nl> geeft een goed beeld van het groeiend aantal scholen dat vroeg of versterkt Engels of andere vreemde talen op de basisschool aanbiedt.

Tevens maakt een groeiend aantal scholen gebruik van de toetsmogelijkheden die Anglia biedt, een Engelse organisatie die in samenwerking met Euroschool op alle niveaus, waaronder drie niveaus in het basisonderwijs, speelse toetsen Engels voor leerlingen verzorgt. Daarnaast is er een website <www.anglia.nl> en een enthousiast netwerk met bijeenkomsten in Nederland

voor de leerkrachten. De diploma-uitreiking heeft elk jaar een feestelijk karakter, bevat spel, liedjes en drama en is voor alle leerlingen een positieve ervaring.

Ook op verschillende pabo-opleidingen is er een toename bij de studenten in de belangstelling voor vervroegd Engels. Mijn studenten kunnen bijvoorbeeld een extra module Engels kiezen, waarbij een project Engels in de stageschool uitgevoerd wordt, geheel naar eigen keuze en invulling, waar prachtige en stimulerende voorbeelden uit voortkomen die veelal plaatsvinden in de onderbouw. Studenten staan er elke keer weer versteld van hoe snel de jonge leerlingen het Engels oppikken.

Deze belangstelling voor vervroegd Engels werkt ongetwijfeld door in de midden- en bovenbouw. De verwachting is ook dat binnen een paar jaar alle scholen vroeger gaan beginnen met Engels, zoals in geheel Duitsland, in ieder geval vanaf 8 jaar.

Heeft Eibo ondanks alles een stevige positie verworven in de basisschool volgens jou?

Wel een positie, maar geen stevige. De nieuwe leerpakketten hebben de leerkrachten wel belangrijke steun gegeven. Maar het nieuwe enthousiasme moet komen van nieuw opgeleide leerkrachten en vanuit het veld door het vervroegde Engels. Belangrijk is dat we leren van de scholen die momenteel hun nek uitsteken en met het experiment van vervroegd Engels zijn begonnen. Vanuit de berichtgeving die ons hierover bereikt, komen vrijwel alleen enthousiaste reacties van leerkrachten en ouders.

Wat is er in die twintig jaar wel of niet op de pabo's gebeurd?

De verantwoordelijkheid voor de plaats en inhoud van het vak Engels binnen het pabocurriculum werd en wordt door het management niet of onvoldoende gedragen. In de periode tot 1995 was er in het land een aantal pabo's die het vak wel serieus nam en daar was ook voldoende expertise en contacttijd. Studenten hadden een studiebelasting van 120 uren voor Engels of meer, zowel voor eigen vaardigheid als vakdidactiek, beide gericht op de praktijk van het lesgeven.

Door de vele hervormingen van de curricula op de pabo's in de afgelopen jaren hebben de vakken en vakinhouden een steeds marginalere plaats gekregen binnen alle lerarenopleidingen basisonderwijs. De argumenten voor de geringe plaats waren vrijwel altijd 'geen ruimte binnen het overvolle curriculum', wat echter geen steekhoudend argument was. Veel aandacht is in de afgelopen jaren gegaan naar de ontwikkeling van

Op 27 september 2006 organiseren Vedocep en Levende Talen samen met Earlybird en het Europees Platform een grote conferentie voor collega's Engels pabo en vo en voor leraren basisonderwijs. Deze conferentie is mogelijk gemaakt door ondersteuning van het project <www.werkplaatstalen.nl>. De conferentie 'EARLY English! A Good Start' vindt plaats in De Reehorst in Ede en zal een feestelijk karakter kennen ter ere van het feit dat Engels in het basisonderwijs (Eibo) twintig jaar geleden werd ingevoerd. Maar belangrijker nog is dat deze conferentie in het teken staat van het thema van de Dag van de Talen: Jong Talen Leren.

competenties die grotendeels op het onderwijskundige en pedagogische vlak liggen. Dat geldt ook voor de nieuwste ontwikkeling van vraaggestuurd en competentiegericht leren. De vakinhoud krijgt ook hier een steeds kleinere rol toebedeeld. Getuige recente reacties van collega's: 'In huidige onderwijsvernieuwingstrajecten op de pabo wordt de aandacht voor het vak Engels in het basisonderwijs steeds minder en minder.'

Speelt de veranderende instroom een rol in de positie van het vak Engels op de pabo?

Die speelt zeker een rol, maar mag geen reden zijn om je achter te verschuilen. Veel studenten komen van het mbo en hebben geen achtergrond van vijf jaar Engels in het voortgezet onderwijs (vo). In de contacten van de pabo's met de mbo-scholen kunnen afspraken gemaakt worden om bij de opleiding onderwijsassistent hier al extra aandacht aan te besteden. Daarnaast moeten er efficiëntieprogramma's komen, waardoor de studenten hun achterstand kunnen inhalen.

De pabo maakt deel uit van het hbo en elke hbo-student moet de vreemde taal Engels op minimaal havo-niveau beheersen (Europees Referentiekader, niveau B2). Maar ook vele studenten afkomstig van de havo hebben spreekangst door onvoldoende niveau. De deelname aan internationaliseringsprojecten blijkt elke keer weer stimulerend te zijn voor studenten om hun vreemde talen op te halen. Maar de deelname zou vele malen groter zijn indien studenten zelf het gevoel hebben redelijk hun Engels (of Duits) te beheersen. Op pabo's in vele Europese landen wordt de vakdidactiek Engels ook in de

voertaal Engels onderwezen. In Nederland is dit vrijwel onmogelijk, met uitzondering van enkele trajecten zoals de instroom hbo-/wo-studenten die een tweejarige pabo-opleiding volgen. In veel Europese landen is het instroomniveau hoger, heeft de opleiding een meer universitair niveau. Het hoger onderwijs in deze landen maakt vaak deel uit van de universiteit.

Hoe wordt het instroomniveau bepaald?

Op een aantal pabo's wordt gewerkt met de Quick Placement Test van Oxford University Press, waarmee de studenten in hun eerste jaar getoetst worden. De uitkomsten van deze toets Engels taalvaardigheid hebben vaak niet het gewenste niveau. Probleem is echter dat er na vaststelling van deze niet behaalde competentie geen mogelijkheid binnen het curriculum is om extra aandacht en studietijd voor het tekort vrij te maken. Het is dus heel goed mogelijk dat studenten de pabo verlaten zonder voldoende beheersing van de Engelse taal, die ze aan de leerlingen moeten onderwijzen. De oplossing binnen het team zal dan gevonden moeten worden in *team-teaching*, waarbij leraren per vak van groep verwisselen.

In hoeverre heeft de minister een beleid gevoerd om Eibo te bevorderen?

Eigenlijk is na de verplichte invoering van Eibo in 1986 niet veel gedaan aan de beïnvloeding van de plaats van het nieuwe vak Engels binnen de curricula. Kortstondig zijn er nascholingscursussen geweest voor zittende leraren, maar behoudens enkele uitzonderingen zijn er weinig nascholingsmogelijkheden. Instellingen als SLO hebben wel via overheidsmiddelen een bijdrage geleverd ter bevordering van het vak. Er zijn curricula gemaakt voor Engels en modules ontwikkeld. In maart 2006 heeft minister Van der Hoeven laten weten zich zorgen te maken over het hbo-niveau van de vakken op de pabo. Daarbij gaf zij aan dat het absolute noodzaak is dat de pabo meer diepgang krijgt. Tevens vond zij dat de praktische beroepsvorming te veel aandacht krijgt ten koste van de inhoudelijke kennis.

Is het niet vreemd dat er aandacht is voor het geven van Frans en Duits op de basisschool terwijl Engels al zoveel problemen geeft?

In het Barcelona-akkoord (2004) hebben de Europese landen erin toegestemd om in het funderend onderwijs

Yvonne van der Meij-Dijkman

op jonge leeftijd minimaal 2 vreemde talen aan te bieden aan jonge leerlingen.

In Nederland vinden in de grensgebieden in Overijssel, Gelderland en Limburg al een aantal jaren succesvolle projecten 'Buurtalen' plaats. Dit gebeurt op basisscholen die Duits of Frans aan de leerlingen aanbieden, veelal via uitwisseling van leerkrachten uit de betreffende landen. De Duitse en Belgische leerlingen krijgen op deze manier een onderdompeling in het Nederlands. De buurtaal wordt vakgeïntegreerd aangeboden, bijvoorbeeld via muziek of bewegingsonderwijs.

De minister van Onderwijs heeft haar wens kenbaar gemaakt aan de Tweede Kamer om door te gaan met deze projecten. Het probleem is naast het volle lesprogramma echter: waar haal je leerkrachten vandaan die de taal goed spreken en daarnaast op de hoogte zijn van de specifieke didactiek voor het vreemdetalenonderwijs bij jonge leerlingen? Het zou mooi zijn als wij in Nederland leerkrachten basisonderwijs een specialisatie kunnen laten volgen die hen in staat stelt om naast Engels ook Frans en Duits op de basisschool te onderwijzen. Belangrijk is dat kinderen al heel vroeg kennismaken met vreemde talen. Op jonge leeftijd zijn ze bijzonder getalenteerd om de juiste uitspraak over te nemen en staan ze open voor het speelse, spontane leren, wat bij de didactiek voor vreemde talen een uitgangspunt is. Ik ben er ook van overtuigd dat leerlingen in het vo een positievere houding zullen hebben over het leren van vreemde talen, als zij op jonge leeftijd op een plezierige en positieve manier de beginselen van een vreemde taal geleerd hebben. Daarnaast komen wij via

internationaal onderzoek steeds meer te weten over de meerwaarde van meertaligheid voor de ontwikkeling van het analytische denkvermogen van jonge leerlingen.

Wat kun je doen om de aansluiting tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs beter te laten verlopen?

De afgelopen vier jaren heeft het SLO in samenwerking met Vedocep een project taalportfolio ontwikkeld en uitgevoerd dat de aansluiting kan bevorderen. Het taalportfolio voor alle talen, leeftijden, schooltypes en niveaus is te vinden op <www.europeestaalportfolio.nl>. Uitgegaan wordt hierbij van het ERK, het Europees Referentiekader, waarbij de leerling zijn eigen vaardigheden in kaart kan brengen.

De portfolio's zijn digitaal beschikbaar en bevorderen de zelfstandigheid van de leerlingen ten aanzien van hun eigen vorderingen. Het inzetten van taalportfolio's neemt in heel Europa toe binnen alle niveau's van onderwijs. Het is een belangrijk onderdeel binnen de visie over zelfstandig leren.

Er is inmiddels een speciale versie beschikbaar voor leerlingen in het basisonderwijs; dit taalportfolio nemen zij mee naar het voortgezet onderwijs. Het is wel een instrument voor zelfevaluatie, maar leerlingen kunnen hun docent machtigen om het te bekijken. Op die manier kunnen docenten een beeld krijgen van wat de leerling al kan en daar verder op inspelen.

Daarnaast ligt er een belangrijke taak voor de uitgevers, die een doorlopende leerlijn in het primair en voortgezet onderwijs goed zichtbaar moeten maken. Hiervoor heeft Vedocep vanaf haar oprichting al gepleit.

Gelden de problemen met aansluiting voor Engels meer dan voor andere vakken?

Deels ja, omdat Eibo ondanks het twintigjarig bestaan als verplicht vak in het basisonderwijs, met eigen kerndoelen in de wet, toch een nieuw vak is. Het vreemde is echter dat Engels in het primair onderwijs (po) ook in andere Europese landen een nieuw vak is, maar dat daar veel voortvarender met de bevordering van doorgaande leerlijnen in het onderwijs wordt omgegaan.

Opnieuw beginnen met Engels in de basisvorming, alsof er in de voorafgaande jaren niets geleerd is, betekent naar de leerlingen toe een afwijzing van eerder opgedane vaardigheden. En voor de leerkrachten po is het eveneens ontmoedigend.

De aansluiting is alleen mogelijk als docenten po en vo zich wederzijds verdiepen in kerndoelen, vakdidactiek en leerpakketten. Voor Engels kan het taalportfolio

in het basisonderwijs en doorgaand naar het voortgezet onderwijs hierbij een rol spelen. Tevens moet er in de opleiding voor leraren po en vo aandacht zijn voor kerndoelen en vakdidactiek van po en vo. In een landelijke pabo/nieuwe lerarenopleiding vo gebeurt dit al: didactiek Engels voor 10- tot 14-jarigen.

Deels nee, omdat er geen bestaande overlegstructuren zijn waarbinnen docenten po en vo met elkaar van gedachten wisselen over inhoud en didactiek van alle vakken. Incidenteel wel, maar het vindt niet standaard plaats.

Kun je een reëel perspectief schetsen voor de toekomst?

Wenselijk is het om op basisscholen een professionaliseringsplan te hebben voor leraren, waarbij hen de mogelijkheid wordt geboden door middel van nascholing specialist op bijvoorbeeld het vakgebied Engels te worden. Elke school zal dan ook specialisten in huis willen en moeten hebben die in teamverband een belangrijke rol spelen bij de expertise rond het vak Engels. Voor leraren basisonderwijs biedt het zich kunnen specialiseren in een of meerdere vakken een stimulans en perspectief in hun loopbaan.

De internationale ontwikkelingen en aandacht voor vroeg talenonderwijs zullen ook Nederland niet onberoerd laten. Het grote voordeel van het vak is dat het qua didactiek Europabreed, liever gezegd in de gehele wereld, onderwezen en ontwikkeld wordt. Dat is een belangrijk voordeel, daar didactisch gezien Engels voor het Jonge Kind steeds verder ontwikkeld wordt volgens de laatste didactisch-pedagogische inzichten.

De opmars van tweetalig voortgezet onderwijs is groot en zal ook invloed hebben op het basisonderwijs. Daar ben ik van overtuigd, zeker gezien de vele positieve geluiden uit het basisonderwijs waar men reeds gekozen heeft voor vervroegd en versterkt Engels. ■

OVER EIBO

Marianne Bodde-Alderlieste (2004). Van doodlopende naar doorlopende lijnen. *Levende Talen Magazine*, 91(4).

Marianne Bodde-Alderlieste (2005). A case for primary English. *Levende Talen Magazine*, 92(1).

Ron Oostdam & Han van Toorenburg (2002). Leuk is not enough. *Levende Talen Tijdschrift*, 2002(4).

WEBSITES EN OVERIGE LITERATUUR

Early Bird Rotterdam <www.earlybirdie.nl>

Europees Platform <www.europeesplatform.nl>

Euroschool <www.euroschool.nl>

Anglia Netwerk <www.anglia.nl>

Maarten Boer (2003). *English a matter of concern: een onderzoek naar de positie van Engels binnen de pabo*. Utrecht: Universiteit van Utrecht/Vedocep.

Hoe om te gaan met ouders

'They are needy, overanxious and sometimes plain pesky – and schools at every level are trying to find ways to deal with them.'

Het bovenstaande citaat komt uit de *Washington Post* van 21 maart. Het gaat hier niet om vervelende leerlingen, maar om ouders met de bijnaam *hovercrafts* of *helicopter parents*. Ze bemoeien zich voortdurend met hun kinderen: sturen sms'jes tijdens schooltijd, zijn via de mobiele telefoon als een navelstreng met hun kinderen verbonden en ze bemoeien zich met alles wat er op school gebeurt.

Waar het in het pre-internet tijdperk meestal zo'n tien jaar duurde voordat ontwikkelingen die in Amerika plaatsvonden hier naartoe overwaaiden, gaat dat tegenwoordig sneller: ik denk dat veel docenten kunnen onderschrijven dat ouders steeds lastiger worden en zich bemoeien met allerlei zaken op school.

In het Amerika van begin jaren tachtig werd het verschijnsel van *hovercrafts* en *helicopter parents* manifest. Hun kinderen gaan inmiddels naar de universiteit en daar merkt men dat studenten bepaalde vaardigheden missen als onafhankelijkheid en conflictbeheersing, en erg individualistisch zijn ingesteld.

Maar Amerika zou Amerika niet zijn als er niet ook een oplossing werd aangeboden: er worden conferenties georganiseerd voor onderwijzers met titels als *Managing Millennial Parents* en er zijn cursussen voor ouders en studenten waar met rollenspellen wordt duidelijk gemaakt hoe ouders moeten reageren als er zich een probleem voordoet.

De ervaring is dat ouders allerlei oplossingen gaan bedenken, terwijl de beste reactie zou zijn: niets doen – laat die kinderen hun eigen problemen oplossen.

Natuurlijk heeft het te maken met het feit dat de meeste leerlingen van nu ouders hebben die hoger zijn opgeleid dan in mijn tijd – mijn ouders bemoeiden zich nergens mee omdat ze niets afwisten van wat ik allemaal moest doen. Zoals je nu ook ziet bij ouders van allochtone kinderen: als je zelf ongeletterd bent, ga je je niet bemoeien met wat een docent doet. Allochtone kinderen zijn daardoor vaak veel zelfstandiger in niet-schoolse vaardig-

Petra van Kalker

heden: ze regelen hun eigen zaakjes, ze moeten wel.

Je ziet het bijvoorbeeld als studenten zich gaan inschrijven voor een kamer: ik kan me niet herinneren dat mijn ouders zich ooit hebben bemoeid met het vinden van een kamer. Nu zie je vaak dat ouders meegaan als er getekend moet worden en dat zij automatisch het woord nemen.

Het is opvallend dat een afnemende zelfstandigheid van leerlingen waar het algemene vaardigheden betreft, hier en elders samenhangt met een toenemend beroep op de zelfstandigheid van leerlingen wat schoolse vaardigheden betreft. 'Autonomous learning' is een term die je overal tegenkomt.

Het zou heel goed kunnen dat het mislukken van operaties als de tweede fase te maken hebben met juist dit fenomeen: leerlingen wordt in afnemende mate geleerd om zelf hun zaken te regelen.

De meeste irritatie ligt vaak in het feit dat leerlingen laks zijn: ze leveren dingen niet op tijd in, ze zijn niet echt kritisch op wat ze inleveren, ze zijn slordig in alles, ook in hun taalgebruik. Maar als je altijd ouders hebt gehad die staan te juichen bij alles wat je doet, ontwikkel je geen kritische vermogens. Dan denk je dat iets voldoende moet worden beoordeeld louter en alleen omdat je er je best voor hebt gedaan.

Misschien wordt het hier ook tijd voor leuke cursussen met rollenspellen voor ouders?

Christien van Gool
<cmmhvangoal@planet.nl>